



Stefanie Beghein, Bruno Blondé, Eugeen Schreurs (eds.), ***Music and the City: Musical Cultures and Urban Societies in the Southern Netherlands and Beyond, c. 1650-1800*** (Leuven: Leuven University Press, 2013, 185 pp., ISBN 978 90 5867 955 0).

In dit boek, dat voortvloeit uit een congres dat in 2010 in Antwerpen werd gehouden, is een achttal artikelen gebundeld over het brede thema ‘stad en muziek’ in de vroegmoderne tijd. In de Inleiding trachten de redacteuren de insteek nader te omschrijven: onderzocht worden de personen (‘actors’) die betrokken waren bij de stedelijke muziek, de functie van de muziek in de stedelijke context, en de manier waarop die context van invloed was op de muziek (11). Dit is natuurlijk nauwelijks een aanscherping van het thema te noemen, en dat gebrek aan inhoudelijke focus komt terecht tot uitdrukking in de meervoudsvormen die worden gebezigd in de ondertitel van het boek. Die ondertitel geeft ook de geografisch diversiteit weer: de nadruk ligt op de Zuidelijke Nederlanden, met name Antwerpen, maar daarnaast vinden we hier studies over Rome, Parijs, Duitsland en de Republiek. Chronologisch vallen de artikelen inderdaad binnen de aangegeven grenzen.

De bundel is onderverdeeld in drie subthema’s. Het eerste is ‘The urban stage – staging the city’, waarin drie artikelen het fenomeen van de opera behandelen in Antwerpen (Timothy De Paepe), de Republiek, met name in Amsterdam (Rudolf Rasch), en Rome (Bruno Forment). Daarbij komen in de eerste twee bijdragen aspecten aan bod als de oude en nieuwe theaters, de bespeling daarvan door reizende dan wel vaste gezelschappen, en het repertoire, dat meestal bestond uit vertaalde Italiaanse en vooral Franse opera’s – maar in Antwerpen verschenen gaandeweg ook originele werken op Nederlandse libretti op de lessenaars. Forment onderzoekt daarentegen hoe (sommige) Romeinse opera’s het roemruchte verleden van de stad probeerden op te roepen en verheerlijken, waardoor zij in de volgende eeuwen konden uitgroeien tot nationalistische ‘oerteksten’ in het Risorgimento en bij de fascistten. Het tweede gedeelte is gewijd aan ‘The church and the streets’ en herbergt drie nogal diverse bijdragen: Stephanie Beghein onderzoekt de rol van de muziek bij Antwerpse begrafenissen, Eugeen Schreurs het repertoire van kerkmusici en speellieden in de Zuidelijke Nederlanden, en Tanya Kevorkian de functie van religieuze gezangen in Lutheraans Duitsland, die niet alleen in de kerk klonken maar ook in huis, op straat en bij officiële stedelijke gebeurtenissen. In de derde afdeling tenslotte, ‘Private music’, vinden we een artikel van Anne-Madeleine

Goulet over de *airs sérieux* die werden gezongen in de Parijse salons van de tweede helft van de zeventiende eeuw, en een bijdrage van Louis P. Grijp over een samenhangende verzameling zangbundels die rond het midden van de achttiende eeuw het licht zagen in Den Haag.

Bij al deze variatie is er één overkoepelend aspect dat in veel bijdragen aan de orde komt, al is het vaak impliciet: de sociale achtergronden van het muziekleven. De stad vormt natuurlijk bij uitstek het decor van een geprononceerde maatschappelijke diversiteit, waarin de tegenstelling tussen rijkdom en armoede scherp zichtbaar is en hoge en lage cultuur constant met elkaar in aanraking komen. Ook in het onderzoek naar muziekcultuur speelt dit gegeven steeds weer een rol, zij het vaak zijdelings. Zo laat Beghein zien, in een mooie studie die zowel is gebaseerd op historisch als muzikaal bronnenmateriaal (testamenten en begrafenisregisters respectievelijk de overgeleverde funeraire muziek), dat in Antwerpen de kerkelijke uitvaarten, zowel van de elite als de middenklasse, in de eerste helft van de zeventiende eeuw gepaard gingen met steeds meer aankleding en ceremonieel, in de vorm van het luiden van meer klokken, branden van meer kaarsen en ook het zingen van steeds grootschaliger meerstemmige muziekstukken. In de tweede eeuwhelft zette evenwel een fase van versobering in, deels mogelijk vanwege de economische achteruitgang, maar ook op ethische gronden; een dergelijke trend is in die periode ook elders in Europa gevonden. Na 1700 is er evenwel weer een stijging te constateren van dure begrafeningen, maar nu uitsluitend in de rijke parochie van Sint Jacob, waar de Antwerpse elite kerkte.

Juist in de muziek blijkt dat er vaak sprake is van interactie tussen de maatschappelijke geledingen; hier waren de scheidslijnen blijkbaar wat poreuzer dan op andere terreinen. Zo is in de bijdrage van Goulet te lezen hoe de componisten van de *airs*, afkomstig uit de middenklasse, aansluiting vonden bij de elite in de salons door de teksten van adellijke dames en heren op muziek te zetten. Hoge cultuur sijpelde vaak door naar beneden, zoals blijkt uit het artikel van Kevorkian, waar wordt beschreven dat de geestelijke gezangen, oorspronkelijk elitair cultuurgoed, hun weg vonden naar burgerlijke huizen en de straat, waar zelfs de bedelaars zich van die liederen bedienden om aalmoezen te genereren. Grijp laat zien hoe de Haagse liedboeken, die specifiek op adel en hoge burgerij waren gericht, in goedkopere varianten verspreid werden onder de lagere sociale klassen, en dat anderzijds de elite zich op volksfeesten vermeide en daar de liederen zong. Muzikale beïnvloeding vond ook plaats van onder naar boven: Schreurs toont aan dat populaire melodieën, zoals die door speellieden op bruiloften en partijen ten gehore werden gebracht, uiteindelijk werden opgenomen in het repertoire van gerespecteerde kerkmusici zoals organisten en beiaardiers, en werden gebruikt door elitecomponisten als Couperin, Haydn en Beethoven.

Zo biedt deze bundel, ondanks het gebrek aan een dwingende thematische of strikte geografische eenheid, toch een rijke verscheidenheid aan bijdragen. Deze bieden veel informatie en inspiratie, niet alleen aan de musicoloog maar zeker ook aan de historicus geïnteresseerd in de culturele en sociale geschiedenis van de vroegmoderne

Europese stad. Het door De Paepe beschreven Antwerpen van de achttiende eeuw is bijvoorbeeld een fraaie casus van een stedelijke gemeenschap waarin nieuwe ontwikkelingen als mode en commerciële vraag, die de oude sociale barrières begonnen te doorbreken, aan de basis stonden van een groeiende entertainmentindustrie van opera's, toneelvoorstellingen en bals. Een serieus minpunt van het boek is het ontbreken van een index, in een dergelijke veelvormige bundel een pijnlijk gemis.

J.W.J. Burgers, Huygens Instituut voor Nederlandse geschiedenis